

► Ορισμός: Αντίστροφη Εικόνα

Έστω συνάρτηση $f: \mathcal{D} \rightarrow \mathbb{R}$. Τότε ορίζεται η αντίστροφη εικόνα του A , μέσω της f , ως το σύνολο των εκθέτων του \mathcal{D} τα οποία αντιστοιχούν μέσω της f στο A . Δηλαδή,

$$f^{-1}(A) = \{\omega \in \mathcal{D} : f(\omega) \in A\}$$

Παραδείγματα

Έστω $\mathcal{D} = \mathbb{R}$ και $f(\omega) = \omega^2$

Όταν $A = \{0\}$, η αντίστροφη εικόνα είναι:

$$\begin{aligned} f^{-1}(\{0\}) &= \{\omega \in \mathbb{R} : f(\omega) = 0\} = \\ &= \{\omega \in \mathbb{R} : \omega^2 = 0\} = \{0\} \end{aligned}$$

Όταν $A = \{1\}$: $f^{-1}(\{1\}) = \{\omega \in \mathbb{R} : f(\omega) = 1\} =$
 $= \{\omega \in \mathbb{R} : \omega^2 = 1\} = \{-1, 1\}$

Όταν $A = [1, 4]$: $f^{-1}([1, 4]) = \{\omega \in \mathbb{R} : f(\omega) \in [1, 4]\} =$
 $= \{\omega \in \mathbb{R} : \omega^2 \in [1, 4]\} = \{\omega \in \mathbb{R} : 1 \leq \omega^2 \leq 4\}$
 $= [-2, -1] \cup [1, 2]$

Όταν $A = (-\infty, 0)$: $f^{-1}((-\infty, 0)) = \{\omega \in \mathbb{R} : f(\omega) \in (-\infty, 0)\}$
 $= \{\omega \in \mathbb{R} : \omega^2 \in (-\infty, 0)\}$
 $= \emptyset$ διότι $\omega^2 \geq 0$ πάντα

Όταν $A = \mathbb{R}$: $f^{-1}(\mathbb{R}) = \{\omega \in \mathbb{R} : f(\omega) \in \mathbb{R}\} =$
 $= \{\omega \in \mathbb{R} : \omega^2 \in \mathbb{R}\} = \mathbb{R}$

Όταν $A = \emptyset$: $f^{-1}(\emptyset) = \{\omega \in \mathbb{R} : f(\omega) \in \emptyset\} =$
 $= \{\omega \in \mathbb{R} : \omega^2 \in \emptyset\} = \emptyset$

Νοτε: Αν το A είναι οποιοδήποτε υποσύνολο του πεδίου ορισμού Ω , τότε το $f(A)$ είναι το υποσύνολο του πεδίου τιμών \mathbb{R} που αποτελείται από όλες τις εικόνες των στοιχείων του A . Άρα το $f(A)$ είναι εικόνα του A . Η εικόνα της f δίνεται από την $f(\Omega)$. Αντίθετα, η αντίστροφη εικόνα ενός υποσυνόλου B του πεδίου τιμών \mathbb{R} δίνεται από μια συνάρτηση f είναι το υποσύνολο του πεδίου ορισμού Ω που ορίζεται από την $f^{-1}(B) = \{\omega \in \Omega : f(\omega) \in B\}$.

Τυχαίες Μεταβλητές (Random variables)

Η θεωρία πιθανοτήτων ασχολείται με τη μελέτη φαινομένων που υπόκεινται σε αβεβαιότητα και προσπαθεί να ποσοτικοποιήσει την αβεβαιότητα έχοντας μ' ένα τυχαίο πείραμα. Για παράδειγμα, το αποτέλεσμα της ρίψης ενός ζαριού ή η μεταβολή της τιμής μιας μετοχής δεν μπορούν να προβλεφθούν με βεβαιότητα.

Τέτοιες μεταβλητές ονομάζονται τυχαίες ή στοχαστικές.

Η τυχαία μεταβλητή X ορίζεται σε κάποιο δείγματολογικό χώρο Ω . Στην περίπτωση του ζαριού έχουμε $\Omega = \{1, 2, 3, 4, 5, 6\}$ και στην περίπτωση της μετοχής έχουμε $\Omega = [0, 10, 0, 10]$

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει σε κάθε στοιχείο του δείγμ. χώρου Ω καταχωρούμε μια πιθανότητα p_i και συμβολίζουμε ως εξής:

$$p_i = P(X = x_i)$$

όπου p_i είναι η πιθανότητα η τυχαία μεταβλητή X να λάβει την τιμή x_i .

Άρα, η τυχαία μεταβλητή δεν είναι τίποτα άλλο παρά μια πραγματική συνάρτηση η οποία δημιουργεί αντιστοιχία μεταξύ των μετρήσιμων υποσυνόλων E_B του Ω (πεδίου ορισμού της) και των πραγματικών αριθμών (πεδίο τιμών της).

Πρόκειται για μία έννοια ιδιαίτερα χρήσιμη γιατί μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την κατασκευή κατανομών εχών πραγματικών.

► **Ορισμός**: Τυχαία Μεταβλητή

Έστω οι μετρήσιμοι χώροι (Ω, Σ_Ω) και $(\mathbb{R}, \Sigma_{\mathbb{R}})$. Τυχαία μεταβλητή θα ονομάζεται οποια συνάρτηση $X: \Omega \rightarrow \mathbb{R}$ τέτοια ώστε αν $A \in \Sigma_{\mathbb{R}}$ τότε η αντίστροφη εικόνα του (ή προ-εικόνα), μέσω της $X(\cdot)$, $X^{-1}(A) \in \Sigma_\Omega$.

Δηλαδή, οτιδήποτε μπορεί να μετρηθεί στο \mathbb{R} έχει προκύψει ως εικόνα μέσω της X από κάτι που μπορεί να μετρηθεί στον Ω .

Ουσιαστικά, η τυχαία μεταβλητή μετασχηματίζει ένα μετρήσιμο χώρο σ' έναν άλλο μετρήσιμο χώρο και μας επιτρέπει να ορίσουμε νέες πιθανότητες.

Παραδείγματα

1. $\Omega = \{\alpha, \beta\}$, $\Sigma_\Omega = \mathcal{P} = \{\{\alpha\}, \{\beta\}, \emptyset, \Omega\}$

και τυχαία μεταβλητή $X: \Omega \rightarrow \mathbb{R}$

όπου $X(\alpha) = 0$ και $X(\beta) = 1$

Αν $A \in \Sigma_{\mathbb{R}}$ τότε $X^{-1}(A) = \begin{cases} \emptyset, & \text{αν } 0, 1 \notin A \\ \{\alpha\}, & \text{αν } 0 \in A, 1 \notin A \\ \{\beta\}, & \text{αν } 0 \notin A, 1 \in A \\ \Omega, & \text{αν } 0, 1 \in A \end{cases}$

όπου $X^{-1}(A) = \{\omega \in \Omega \mid X(\omega) \in A\}$

Συνεπώς αφού $\emptyset, \Omega, \{\alpha\}, \{\beta\} \in \Sigma_\Omega$, η X είναι τυχαία μεταβλητή.

2. $\Omega = \{k\}$, $\Sigma_\Omega = \{\emptyset, \Omega\}$

και τυχαία μεταβλητή $X: \Omega \rightarrow \mathbb{R}$

όπου $X(k) = c$

Αν $A \in \Sigma_{\mathbb{R}}$ τότε $X^{-1}(A) = \begin{cases} \emptyset, & \text{αν } c \notin A \\ \Omega, & \text{αν } c \in A \end{cases}$

Έστω $c = 6$. Να βρεθεί η $X^{-1}(A)$, $X^{-1}(B)$, $X^{-1}(C)$

για $A = (-4, -2) \cup (0, 3) \Rightarrow X^{-1}(A) = \emptyset, 6 \notin A$

$B = (4, 5) \cap \{6\} \Rightarrow X^{-1}(B) = \emptyset, 6 \notin B$

$C = (0, 6] \Rightarrow X^{-1}(C) = \Omega, 6 \in C$

Παρατηρήσεις

1. Ο παραπάνω ορισμός δίνει την έννοια της $X: \mathcal{O} \rightarrow \mathbb{R}$ την οποία αποκαλούμε απεικόνιση X και η αντίστροφη εικόνα $X^{-1}(A)$, $\forall A \in \mathcal{O}$ να ανήκει στο $\mathcal{E}_\mathcal{O}$ (δηλαδή μία συλλογή μετρήσιμων υποσυνόλων του \mathcal{O}), προκειμένου να αποκαλούμε την X τυχαία μεταβλητή. Αυτή η έννοια έχει πραγματική ισχύ μόνο στην περίπτωση κατά την οποία ο χώρος ενδεχομένων δεν ταυτίζεται με το δυναμοσύνολο του δείγματικού χώρου $2^\mathcal{O}$ (ή $\mathcal{P}(\mathcal{O})$).

Όταν ο δείγτ. χώρος \mathcal{O} είναι πεπερασμένος, τότε το $\mathcal{E}_\mathcal{O}$ μπορεί να επιδειχθεί ώστε να περιλαμβάνει όλα τα υποσύνολα του \mathcal{O} , δηλ. ο χώρος ενδεχομένων να είναι το δυναμοσύνολο του \mathcal{O} , τότε κάθε συνάρτηση $X: \mathcal{O} \rightarrow \mathbb{R}$ είναι τυχαία μεταβλητή γιατί για οποιαδήποτε συνάρτηση X , όλες οι προ-επιόντες $X^{-1}(A)$ θα είναι υποσύνολα μέλη του δυναμοσυνόλου του \mathcal{O} , δηλ. $X^{-1}(A) \in \mathcal{E}_\mathcal{O}$ οπότε και θα ανήκει στο $\mathcal{E}_\mathcal{O} = 2^\mathcal{O}$.

2. Υπάρχουν πραγματικές συναρτήσεις που δεν είναι τυχαίες μεταβλητές.
π.χ. όταν $(\mathcal{O}, \mathcal{E}_\mathcal{O}) = (\mathbb{R}, \mathcal{E}_\mathbb{R})$ γνωρίζουμε ότι υπάρχει υποσύνολο $A \subseteq \mathbb{R}$ που είναι μη μετρήσιμο υποσύνολο των πραγματικών αριθμών δηλ. $A \notin \mathcal{E}_\mathbb{R}$.

3. Η προ-επιόντα $X^{-1}(A)$, $A \in \mathcal{E}_\mathbb{R}$ απεικονίζει σύνολα του πεδίου τιμών (\mathbb{R}) σε υποσύνολα του δείγτ. χώρου $(\mathcal{E}_\mathcal{O})$. Ανεξαρτησία με την απεικόνιση $X^{-1}(\cdot)$ ισχύει ότι:

Αν $A \subset \mathbb{R}$ και $B \subset \mathbb{R}$ με $A \cap B = \emptyset$ τότε

$$[X^{-1}(A)] \cap [X^{-1}(B)] = \emptyset$$

4. Είναι δυνατόν να αποδειχθεί ότι κάθε συνεχής και παραγωγίσιμης πραγματικής συνάρτησης ορισμένη στο \mathbb{R} είναι τυχαία μεταβλητή. Άρα, οι "ομαλές" συναρτήσεις που έχουμε αναφέρει είναι τυχαίες μεταβλητές.

Κατανομές από Μεταφορά

Οι τυχαίες μεταβλητές μεταφέρονται στις κατανομές πιθανότητας τους πραγματικούς. Αν θέλουμε να προσάξουμε πιθανότητα σε ένα μετρήσιμο υποσύνολο των πραγματικών, βρούμε την αντίστροφη εικόνα αυτού μέσω της τυχαίας μεταβλητής X και αποδώσει σε αυτήν πιθανότητα μέσω της κατανομής P που υπάρχει ήδη στον δείγμα χώρο Ω .

► Ορισμός

Έστω ο χώρος πιθανότητας $(\Omega, \mathcal{E}_\Omega, P)$, ο μετρήσιμος χώρος $(\mathbb{R}, \mathcal{E}_\mathbb{R})$ και η τυχαία μεταβλητή X . Το ζεύγος P, X προσδιορίζει μοναδικά κατανομή στο \mathbb{R} , έστω P^* που ορίζεται ως εξής:

$$\text{Αν } A \in \mathcal{E}_\mathbb{R} \text{ τότε } P^*(A) = P(X^{-1}(A))$$

Παρατηρήσεις

1. Η P^* είναι κατ'εξ ορισμόν κατανομή στο \mathbb{R} εφόσον του ότι η P είναι κατ'εξ ορισμόν κατανομή στο Ω . Ονομάζεται κατανομή από μεταφορά της P στο \mathbb{R} μέσω της X .
2. Σύντομα, η P^* ονομάζεται ως η κατανομή που ακολουθεί η τυχαία μεταβλητή X ($X \sim P^*$), αχνοώτα της υφιστάμενη P .
3. Εφόσον μπορείτε να μεταφέρετε κατανομές στους πραγματικούς μέσω τυχαίων μεταβλητών, μπορείτε απλά να μεταφέρετε κατανομές πιθανότητας στο \mathbb{R} όπου υπάρχει κάποια μαθηματική δομή.

Παράδειγμα

Να βρεθεί η P^* όταν: $\Omega = \{\kappa, \Gamma\}$, $P(\{\kappa\}) = \frac{1}{3}$
 $X(\kappa) = 3$, $X(\Gamma) = 4$

Βήμα 1: Βρίσκουμε Σ_0 , $P(\{\Gamma\})$

$\Sigma_0 = \{\emptyset, \Omega, \{\kappa\}, \{\Gamma\}\}$ το δυναμικό σύνολο του Ω

$P(\Omega) = P(\{\kappa, \Gamma\}) = P(\{\kappa\} \cup \{\Gamma\}) \stackrel{\text{ιδιότητα προσθετικότητας}}{=} P(\{\kappa\}) + P(\{\Gamma\}) \Leftrightarrow$ (ιδιότητα κανονικοποίησης)

$\Leftrightarrow 1 = P(\{\Gamma\}) + \frac{1}{3} \Rightarrow P(\{\Gamma\}) = \frac{2}{3}$

Βήμα 2: Υπολογίζουμε τις αντίστοιχες τιμές

$$X^{-1}(A) = \begin{cases} \emptyset \in \Sigma_0, & \text{αν } 3, 4 \notin A \\ \{\kappa\} \in \Sigma_0, & \text{αν } 3 \in A, 4 \notin A \\ \{\Gamma\} \in \Sigma_0, & \text{αν } 3 \notin A, 4 \in A \\ \Omega, & \text{αν } 3, 4 \in A \end{cases}$$

Βήμα 3: Υπολογίζουμε την $P^*(A)$

όπου $P^*(A) = P(X^{-1}(A))$, $\forall A \in \Sigma_{\mathbb{R}}$

$$P^*(A) = \begin{cases} P(\emptyset) = 0 & , \text{αν } 3, 4 \notin A \\ P(\{\kappa\}) = \frac{1}{3} & , \text{αν } 3 \in A, 4 \notin A \\ P(\{\Gamma\}) = \frac{2}{3} & , \text{αν } 3 \notin A, 4 \in A \\ P(\Omega) = 1 & , \text{αν } 3, 4 \in A \end{cases}$$

► Εξήριχτα Κατανομής

Έστω κατανομή πιθανότητας P στο \mathbb{R} . Το εξήριχτα (supp) αυτής είναι το μικρότερο κλειστό υποσύνολο του \mathbb{R} στο οποίο η P αποδίδει μοναδικά πιθανότητες.

Το εξήριχτα διευκολύνει τη διαδικασία περιγραφής μιας κατανομής πιθανότητας στον \mathbb{R} , αφού $P(A) = P(A \cap \text{supp})$.

Πόρισμα:

Αν $A \in \mathcal{E}_{\mathbb{R}}$ τότε $P(A) = P(A \cap \text{supp})$.

Απόδειξη (→ Διαλέξεις)

⊕ Ανάδοχη με τη μορφή που μπορεί να πάρει το εξήριχτα μιας παρέχει την παρακάτω κλασικοποίηση των κατανομών στο \mathbb{R} .

- α. Η κατανομή P ονομάζεται διακριτή αν το εξήριχτά της είναι διακριτό υποσύνολο του \mathbb{R} (π.χ. πεπερασμένο, \mathbb{N} , \mathbb{Z})
- β. Η κατανομή P θα ονομάζεται συνεχής αν το εξήριχτά της είναι διάστημα.
- γ. Η κατανομή P θα ονομάζεται μικτή αν το εξήριχτά της έχει και διακριτό μέρος και διάστημα.

Έχει ενδιαφέρον με τις διακριτές κατανομές, ισχυρίζομαστε ότι μπορούμε να τις περιγράψουμε "εύκολα" (χρησιμοποιώντας μόνο τον αριθμό) ακριβώς επειδή έχουν διακριτό εξήριχτα της μορφής $\text{supp} = \{x_1, x_2, \dots, x_n, \dots\}$

qs: Είναι δυνατόν μια κατανομή να αποδίδει μηδενική πιθανότητα σε κάποιο σημείο του εξήριχτάς της?

Κάτι τέτοιο δεν είναι επιθυμητό διότι αυτό θα σήμαινε $x_i \in \text{supp}, P(x_i) = 0$. Έτσι την περίπτωση θα μπορούσαμε να το απαλείψουμε από το supp .

Ευνενώς, το supp δεν θα ήταν το λιγότερο, υψιστό υποσύνολο του \mathbb{R} με $P(\text{supp}) = 1$

Πρόταση

Για διαμετρική κατανομή αποδίδει αυστηρά θετική πιθανότητα σε κάθε στοιχείο του εξηρηματός \mathcal{X} , $\text{supp} = \{x_1, x_2, \dots, x_n\}$.

Για να περιγράψουμε μια διαμετρική πιθανότητα στο \mathbb{R} , θα πρέπει

1. να ορίσουμε το εξηρηματό \mathcal{X}
2. να ορίσουμε τη πιθανότητα αποδίδει η κάθε κατανομή σε κάθε στοιχείο του εξηρηματός

Ευνενώς, αν γνωρίζουμε τα παραπάνω μπορούμε να υπολογίσουμε την πιθανότητα που αποδίδει η εκάστοτε κατανομή σε κάθε ενδεχόμενο A της σάλωσης μετρήσιμων υποσυνόλων \mathcal{E} του \mathcal{O} .

Αντίστροφα, αν γνωρίζουμε τα 1 και 2 τότε για να επιβεβαιώσουμε ότι η κατανομή είναι διαμετρική και σωστά ορισμένη θα πρέπει:

1. Το εξηρηματό \mathcal{X} να είναι διαμετρικό
2. $\forall x_i \in \text{supp}$ θα πρέπει να ισχύει $P(\{x_i\}) > 0$
3. $P(\text{supp}) = 1$

Άσκηση

Έστω χώρος πιθανότητας $(\mathcal{O}, \mathcal{E}, P)$, μετρήσιμος χώρος $(\mathbb{R}, \mathcal{E}_{\mathbb{R}})$ και τυχαία μεταβλητή $X: \mathcal{O} \rightarrow \mathbb{R}$ όπου:

$$\mathcal{O} = \{a, b, c\}, \quad P(\{a\}) = p, \quad P(\{b\}) = q \quad \text{όπου } p, q \in (0, \frac{1}{2})$$

$$X(\omega) = \begin{cases} 1, & \text{αν } \omega = a \\ 2, & \text{αν } \omega = b \\ 3, & \text{αν } \omega = c \end{cases}$$

1. Βρείτε το Σ .
2. Αν τα a, b, c είναι γεγονότα τους, βρείτε το $IP(\{a\})$ έτσι ώστε IP να είναι μέτρο πιθανότητας.
3. Δείτε ότι Y και X είναι τυχόν μεταβλητή.
4. Βρείτε την IP^* που προκύπτει από μεταφορά της IP μέσω της X .
5. Βρείτε το στήριγμα της IP^* . Τι συμπεράσματα βγάξετε?

Πύξυ Άσκησης

1. Από το σ είναι πεπερασμένο τότε κάθε υποσύνολό του θα είναι μετρήσιμο, άρα και το δυναμοσύνολό του είναι:

$$\Sigma_{\sigma} = 2^{\sigma} = \{ \emptyset, \{a\}, \{b\}, \{c\}, \{a, b\}, \{a, c\}, \{b, c\}, \sigma \}$$
2. Αντίστοιχο της ενότητας πιθανότητας, για να είναι η IP ενότητα πιθανότητας θα πρέπει να ισχύει $IP(\sigma) = 1$. Επίσης, θα πρέπει να ισχύει ότι οι πιθανότητες είναι μη-αρνητικές αριθμοί και η ιδιότητα της προσθετικότητας.

Έχουμε $\sigma = \{a, b, c\} = \{a\} \cup \{b\} \cup \{c\}$
 Επειδή τα μοιρασμένα-στοιχειώδη σύνολα είναι ξένα μεταξύ τους ή αμοιβαίως αποκλειόμενα έχουμε:

$$IP(\sigma) = IP(\{a\}) + IP(\{b\}) + IP(\{c\}) \Rightarrow \text{(χάρην ιδιότητα της προσθετικότητας)}$$

$$1 = p + q + IP(\{c\}) \Rightarrow IP(\{c\}) = 1 - p - q$$

3. Είχεμε με τον ορισμό η $X: \Omega \rightarrow \mathbb{R}$ είναι τυχαία μεταβλητή και $\forall A \in \mathcal{E}_{\mathbb{R}}, X^{-1}(A) \in \mathcal{E}_0$.

Επομένως, για $\forall A \in \mathcal{E}_{\mathbb{R}}$ έχουμε:

$$X^{-1}(A) = \{ \omega : X(\omega) \in A \} = \begin{cases} \emptyset, & \text{αν } 1, 2, 3 \notin A \\ \emptyset, & \text{αν } 1, 2, 3 \in A \\ \{\alpha\}, & \text{αν } 1 \in A, 2, 3 \notin A \\ \{\beta\}, & \text{αν } 2 \in A, 1, 3 \notin A \\ \{\gamma\}, & \text{αν } 3 \in A, 1, 2 \notin A \\ \{\alpha, \beta\}, & \text{αν } 1, 2 \in A, 3 \notin A \\ \{\alpha, \gamma\}, & \text{αν } 1, 3 \in A, 2 \notin A \\ \{\beta, \gamma\}, & \text{αν } 2, 3 \in A, 1 \notin A \end{cases}$$

4. Η συνάρτηση από μεταφορά P^* ορίζεται ως:

$$P^*(A) = P(X^{-1}(A)), \forall A \in \mathcal{E}_{\mathbb{R}}$$

Επομένως,

$$P^*(A) = \begin{cases} P(\emptyset) = 0, & 1, 2, 3 \notin A \\ P(\emptyset) = 1, & 1, 2, 3 \in A \\ P(\{\alpha\}) = p, & 1 \in A, 2, 3 \notin A \\ P(\{\beta\}) = q, & 2 \in A, 1, 3 \notin A \\ P(\{\alpha, \beta\}) = p+q, & 1, 2 \in A, 3 \notin A \\ P(\{\gamma\}) = 1-p-q, & 3 \in A, 1, 2 \notin A \\ P(\{\alpha, \gamma\}) = 1-q, & 1, 3 \in A, 2 \notin A \\ P(\{\beta, \gamma\}) = 1-p, & 2, 3 \in A, 1 \notin A \end{cases}$$

5. Από το προηγούμενο ερώτημα, σε $\forall A \in \mathcal{E}_{\mathbb{R}}$ για το οποίο ισχύει $A \cap \{1, 2, 3\} = \emptyset$ αποδίδεται μοναδιαία πιθανότητα.

Το στήριγμα της P^* είναι το μικρότερο κλειστό υποσύνολο του \mathbb{R} στο οποίο η P^* αποδίδει μοναδιαία πιθανότητα. Επομένως, όπως βλέπουμε παραπάνω, το μικρότερο τέτοιο σύνολο είναι το $\{1, 2, 3\}$ το οποίο είναι κλειστό. Άρα, $\text{supp } P^* = \{1, 2, 3\}$

Άσκηση

Έστω χώρος πιθανότητας $(\Omega, \mathcal{F}, \mathbb{P})$, μετρήσιμος χώρος $(\mathbb{R}, \mathcal{F}_{\mathbb{R}})$ και συνάρτηση $Y: \Omega \rightarrow \mathbb{R}$ όπου

$$Y(\omega) = \begin{cases} 1, & \text{αν } \omega = a \\ 2, & \text{αν } \omega = b \\ 3, & \text{αν } \omega = c \end{cases}$$

Αναλύστε στα επόμενα 1, 3, 4, 5 της προηγούμενης άσκησης.